

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำคัญศาสนาหนึ่งของโลกที่มีศาสนิกชนให้ความเคารพนับถือเป็นจำนวนมาก ประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติและเป็นสถาบันหลักที่สำคัญเหมือนสถาบันชาติและพระมหากษัตริย์ ศาสนาพุทธจึงเจริญรุ่งเรืองคู่กับประเทศไทยมาตั้งแต่ครั้งสมัยสุโขทัย นับถึงปัจจุบันมีอายุกว่า ๗๐๐ ปี ศาสนาพุทธจึงนับเป็นศาสนาที่มีคุณค่าต่อสังคมและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทย ประชากรไทยร้อยละ ๙๕ นับถือ พระพุทธศาสนา วัฒนธรรมไทยทั้งทางด้านคตินิยม เนติธรรม วัตรธรรม และสัทธิธรรม ล้วนมีหลักพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานและเป็นแกนทั้งสิ้น พระมหากษัตริย์ซึ่งคนไทยเคารพเทิดทูนเป็นมิ่งขวัญและหลักชัยของชาติทรงเป็นพุทธมามกะและเอกอัครศาสนูปถัมภก

ในประเทศไทยมีวัด ๓๐,๖๗๘ วัด และมีพระสงฆ์สามเณรประมาณ ๓ แสนกว่ารูป^๑ เป็นศูนย์รวมจิตใจ ศีลธรรมและพฤติกรรมต่างๆ ของประชาชนในสังคม ทั้งวัฒนธรรมและ ศาสนา วัดและพระสงฆ์เป็นผู้นำเอาหลักธรรมมาอบรมสั่งสอนแก่ประชาชนเพื่อให้มีความเข้าใจในการประพฤติปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตด้วยความสุขและยุติธรรม เมื่อพุทธศาสนิกชนได้มีความเข้าใจในพุทธธรรมแล้วจึงเกิดความศรัทธา มุ่งมั่นอุทิศตนเข้ามาอุปสมบทเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา โดยตามประเพณีของชาวไทยเรากำหนดไว้ว่าชายไทยผู้ที่มีอายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไปควรอุปสมบทในพระพุทธศาสนา และที่ต้องกำหนดอายุเช่นนี้เพราะถือว่าเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ มีใจคอหนักแน่น อดทนต่อความหิวกระหาย และอยู่ในภาวะที่สามารถเล็งเห็นประโยชน์แห่งการบวชได้ สามารถบังคับตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตนอย่างปราศจากความห่วงใย รวมทั้งอาจจะสามารถหลุดพ้นจากกิเลสซึ่งเป็นเหตุก่อทุกข์ และอาจจะสามารถปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นได้เต็มที่^๒

พระสงฆ์และวัด เป็นตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนา เป็นผู้ดำเนินกิจการงานพระศาสนาในสังคมไทยทุกส่วนทุกระดับ โดยคณะสงฆ์ซึ่งมีมหาเถรสมาคมและพระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองบริหารคณะสงฆ์และการพระศาสนาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมือง และระเบียบประเพณีของสังคมไทยในทุกส่วนทุกระดับ การคณะสงฆ์และการพระศาสนาที่พระสงฆ์และวัดได้ดำเนินการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในสังคมไทย แบ่งออกได้เป็น ๖ ประการคือ ๑) การปกครอง ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้พระภิกษุสามเณร ทั้งสังฆมณฑลปฏิบัติตาม

^๑กรมการศาสนา, ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๗

^๒สมบุญ สุธาสาธิต, การพัฒนาชนบทตามแนวพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย, ๒๕๓๐), หน้า ๒๘.

พระธรรมวินัยอย่างบริสุทธิถูกต้อง เพื่อเป็นตัวอย่างและจะได้อบรมสั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ตามหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนาอย่างทั่วถึงทั้งประเทศ ๒) การศาสนศึกษา ได้แก่ การดำเนินการให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย จนมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติได้ตามสมควรแก่ฐานะรูป อย่างเที่ยงแท้ได้ ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การดำเนินการสงเคราะห์ช่วยเหลือให้เด็กและประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งในและนอกระบบการศึกษาของรัฐ เพื่อสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ ๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้ทราบ เข้าใจ และน้อมนำไปปฏิบัติ เพื่อลวงพ้นความทุกข์และประสบความสุขตามอุปนิสัยและผลของการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาของแต่ละคน อันจะยังสังคมตลอดจนประเทศชาติให้มีความผาสุก สันติสุข และเจริญก้าวหน้า ๕) การสาธารณูปการ ได้แก่ การดำเนินการให้วัดทั่วประเทศเป็นวัดโดยสมบูรณ์ เป็นที่พำนักอาศัย ศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร เป็นที่บำเพ็ญกุศล ฟังเทศน์ปฏิบัติธรรม และกระทำการกิจกรรมของสังคมของประชาชนในท้องถิ่นที่ตั้งแห่งวัดนั้น ตลอดจนการรักษาวัฒนธรรม และอนุรักษ์ศิลปะโบราณวัตถุสถานของสังคมนั้นๆ ด้วย ๖) การสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ การดำเนินการสงเคราะห์ประชาชนทางด้านจิตใจและทางวัตถุที่ไม่ขัดพระธรรมวินัยและสมณวิสัย เพื่อประโยชน์และความสุขของประชาชนแห่งวัดนั้นและทั่วๆ ไป^๓

การบริหารจัดการวัดจึงมีความหมายกว้างๆ ทั้งการดูแลรักษาตน การปกครอง ดูแลรักษาหมู่คณะคือพระภิกษุสงฆ์ทั้งวัด รวมทั้งสามเณรและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัด และทั้งจัดการกิจการของวัด ซึ่งมีทั้งกิจกรรมต่างๆ พิธีกรรมต่างๆ และการจัดการทางด้านการเงิน และทรัพย์สินอื่นๆ ของวัดอันเป็นส่วนรวมของพระภิกษุทั้งวัด^๔

การบริหารวัดเป็นการมุ่งการดำเนินกิจกรรมหลักที่สำคัญที่สุดของบรรพชิต คือการปฏิบัติไตรสิกขาเพื่ออบรมกาย วาจา และใจ ของตนเองและของหมู่คณะคือพระภิกษุสามเณรภายในวัดให้บริสุทธิ ให้ห่างไกลจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง ให้ถึงความสันติสุข คือ มรรค ผล นิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระศาสนา ตามระดับภูมิธรรมของแต่ละท่านจะปฏิบัติได้ และดำเนินกิจกรรมรองลงมา คือ ช่วยแนะนำสั่งสอนสาธุชนผู้สนใจในการศึกษาสัมมาปฏิบัติให้ดำเนินไปในแนวทางแห่งความเจริญและสันติสุข ไม่ไปในแนวทางแห่งความเสื่อมที่จะเป็นโทษหรือความทุกข์เดือดร้อน โดยมิได้มุ่งประโยชน์หรือลาภสักการะอันไม่เป็นธรรม และมีได้มุ่งประโยชน์สุขส่วนตนที่เกินจำเป็นเกินฐานะของบรรพชิต และการสงเคราะห์ประชาชนหรือสังคมตามกำลัง โดยมีพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญการปกครอง การบริหารตนและหมู่คณะ เป็นเครื่องกลั่นกรองกาย วาจา ใจ ที่ละเอียดประณีต ให้บริสุทธิและให้สงบ เพิ่มพิเศษจากกฎหมายของบ้านเมือง และกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของมหาเถรสมาคม^๕

^๓ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนางานการคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖), หน้า ๓-๔.

^๔พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล), การบริหารวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๐.

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

แต่ในปัจจุบันวัดหลายแห่งมุ่งเน้นที่จะพัฒนาด้านวัตถุและด้านอาคารสถานที่มากกว่าการที่จะพัฒนาเพื่อมุ่งประโยชน์ต่อการศึกษาอบรม หรือจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ ของประชาชนในแต่ละชุมชน วัดจึงเป็นที่พึ่งเพียงด้านพิธีกรรมเท่านั้น มีวัดหลายแห่งที่มุ่งสร้างวัตถุมงคลเครื่องรางของขลังเพื่อสนองความต้องการของประชาชน ยิ่งเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนไม่พยายามที่จะพึ่งตนเอง และเมื่อได้ปัจจัยมาก็นำมาพัฒนาสร้างวัดให้ใหญ่โตจนเกินความจำเป็น แต่การพัฒนาวัดมิได้ไปในลักษณะองค์รวมของสงฆ์ จะเป็นเรื่องของเจ้าอาวาสแต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น สมาชิกในวัดและประชาชนขาดความเป็นเจ้าของวัด การทุ่มเทพัฒนาวัดและชุมชนจึงไม่เต็มที่ พระสงฆ์จำนวนไม่น้อยที่เข้ามาบวชแล้วไม่ได้ศึกษาเล่าเรียน ไม่ได้เผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชน ประชาชนก็ปฏิบัติต่อพระสงฆ์ไม่สุจริตถูกทาง สังคมไทยและพระพุทธศาสนาจึงเกิดปัญหา สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาเริ่มทรุดต่ำ ประกอบกับยุคของการเปลี่ยนแปลงเป็นสมัยใหม่ มีการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาอย่างเต็มรูปแบบจึงละเลยคุณธรรมทางศาสนาซึ่งเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานของสังคม ประชาชนขาดความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและการประพฤติของพระภิกษุก็ย่อหย่อนจากพระธรรมวินัย และเป็นที่ติติงแก่ผู้ที่พบเห็นได้^๖

จากที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการศึกษาค้นคว้าว่า ในปัจจุบันพระสงฆ์ได้มีการบริหารจัดการวัดอย่างไร มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ดังกล่าวนี้นี้ ประกอบกับการที่ผู้วิจัยมีสังกัดอยู่ในคณะสงฆ์อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี และเล็งเห็นความสำคัญของปัญหา จึงมุ่งศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของพระสงฆ์ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี” เพื่อจักได้สังเคราะห์ผลการวิจัยที่ได้นำไปเป็นสารสนเทศเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี และยังเป็นกรณีศึกษาสำหรับพื้นที่อื่นๆ ได้อีกประการหนึ่ง

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

^๖ คณินันต์ จันทบุตร, สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๓๒), บทนำ.

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๓.๓ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาความหมาย แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี รวม ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการปกครอง ๒) ด้านการศาสนศึกษา ๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕) ด้านการสาธารณูปการ และ ๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ

(๑) ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่ ๑) อายุ ๒) พรรษา ๓) วุฒิการศึกษา สามัญ ๔) วุฒิกศษานักธรรม และ ๕) วุฒิกศษาศาสนาเปรียญธรรม

(๒) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ๖ ด้าน คือ ๑) ด้านการปกครอง ๒) ด้านการ ศาสนศึกษา ๓) ด้าน การศึกษาสงเคราะห์ ๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕) ด้านการสาธารณูปการ และ ๖) ด้านการ สาธารณสงเคราะห์

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์มหานิกายที่พำนักอยู่ในวัดสังกัดคณะ สงฆ์อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำนวนทั้งสิ้น ๗๘๘ รูป^๗

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

^๗สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี, สถิติพระภิกษุสามเณรจำพรรษา อำเภอเมือง เพชรบุรี พ.ศ.๒๕๕๔, (เพชรบุรี : สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี, ๒๕๕๔), หน้า ๑. (เอกสารเย็บเล่ม).

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๔ ถึงเดือน ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๕ รวมระยะเวลาทำการวิจัย ๑๒ เดือน หรือ ๑ ปี

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดใน อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๒ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๓ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ประสิทธิภาพ หมายถึง ผลของการปฏิบัติงาน โดยหากผลการปฏิบัติงานดีถือว่ามีประสิทธิภาพในการทำงานสูง และหากผลการปฏิบัติงานไม่ดีถือว่ามีประสิทธิภาพในการทำงานต่ำ

การบริหารจัดการ หมายถึง การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ที่ร่วมกัน ปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

วัด หมายถึง วัดในพระพุทธศาสนา โดยหมายรวมทั้งวัดที่ได้รับพระราชทาน วิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ด้วย ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ หมายถึง วัดมหานิกายในสังกัดคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี เท่านั้น

พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่อุปสมบทโดยถูกต้องตามพระธรรมวินัย ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ หมายถึง พระสงฆ์มหานิกายที่พำนักอยู่ในวัดสังกัดคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี เท่านั้น

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด หมายถึง ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการวัด ตามหลักแห่งกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) รวม ๖ ประการ คือ

๑) การปกครอง หมายถึง ประสิทธิภาพในการดูแลบรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่พำนักอาศัยอยู่ในวัด ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ และประกาศของมหาเถรสมาคม

๒) การศาสนศึกษา หมายถึง ประสิทธิภาพในการจัดให้มีการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม

๓) การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง ประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือ
 เกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือจัดสถานศึกษาภายในวัด เพื่อสงเคราะห์แก่เด็กเยาวชนให้ได้รับการศึกษา
 เล่าเรียน โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย

๔) การเผยแผ่ หมายถึง ประสิทธิภาพในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในทาง
 พระพุทธศาสนาแก่ประชาชนทั่วไป เช่น จัดให้มีการฟังพระธรรมเทศนา บรรยายธรรม ปาฐกถาธรรม
 จัดอบรม หรือการสนทนาธรรม เป็นต้น

๕) การสาธารณูปการ หมายถึง ประสิทธิภาพในการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสน
 สมบัติของวัดให้มั่นคงถาวร

๖) การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง ประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการอันเป็น
 สาธารณประโยชน์ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ประชาชน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ได้ทราบประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัด
 เพชรบุรี

๑.๗.๒ ได้ทราบผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอ
 เมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ได้ทราบปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการ
 บริหารจัดการวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี